

ГРУПНИ ОБЛИК РАДА КАО СОЦИЈАЛНО – ВАСПИТНИ ПОДСТИЦАЈ У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Александра Ђуричић¹

Анстракт: У овом раду се бавимо групним обликом рада у настави и његовим педагошким, психолошким, а посебно социолошким значајем. Истражили смо теме и ликовна подручја погодна за обраду групним обликом рада. Групни облик рада свој пун смисао и потенцијал добија ако се комбинује са осталим облицима рада. Овакав начин рада обезбеђује социјално–васпитни подстицај, стварају се кооперативни односи у одељењу, а деца се оспособљавају за квалитетну сарадњу и увиђају значај доприноса појединца за групу. За примену овог облика рада у пракси потребна је спремност, воља и упорност наставника да организује, припреми простор и средства и код својих ученика створи квалитетну праксу и осамостали их овакав начин рада.

Кључне речи: група облик рада, сарадња, тимски рад, ликовна култура, ликовне активности, ученици.

Увод

Појам облика наставног рада дефинишемо као наставно-социолошку формацију рада наставника и ученика која зависи од карактеристика образовно-васпитне области која се обрађује. Дакле, подразумева међусобни однос између наставника и ученика у одређеним образовно-васпитним ситуацијама. Сама улога облика рада јесте да омогући примену најповољнијих дидактичких и методичких постигнућа и метода наставног рада. Који ће се облици наставног рада користити зависи искључиво од: приступа наставника, узрасних могућности и састава ученика и од врсте наставне грађе. У настави познајемо основне облике рада:

- индивидуални облик рада,
- фронтални (колективни) облик рада.
- рад у паровима и
- групни облик рада (Филиповић, 2016).

У настави се најчешће примењује фронтални облик рада. То подразумева рад наставника са целим одељењем, где је наставник у директном односу са ученицима и наставним садржајем, односно он је посредник између наставног садржаја и ученика. Иако се овај облик рада везује за традиционалну наставу, због економичности се и данас задржао као најчешћи облик наставног рада.

Групни облик рада је наставни процес у мањим групама унутар једног одељења. Темељи се на заједничком раду три до шест ученика на решавању одређених задатака у настави. Према Симеуновићу и Спасојевићу, приликом примене рада у групи користе се три модела:

- „диференцијација задатака по групама,
- диференцијација задатака по групама, а задатке појединим члановима групе даје вођа и
- диференцијација задатака по групама и у оквиру група за сваког члана“ (Симеуновић и Спасојевић, 2009).

Овај облик рада је детаљније описан у наредним поглављима.

¹ aleksandradjuric789@gmail.com

Рад у паровима настаје када се једно одељење подели у парове који заједнички извршавају задатке под руководством наставника. Овде, као и приликом групног облика рада, ученици самостално раде и у непосредном су односу са садржајем.

Индивидуални облик рада је самостални рад сваког ученика на постављеном задатку. Ученике треба првенствено детаљно упознати са начином рада и задацима, јер је у питању облик рада где је руковођење наставника индиректно. У таквом раду нема сарадње са осталим ученицима, већ само повремено са наставником, обично ради додатног упутства. Индивидуалним обликом рада се ученици навикавају на самосталан рад.

Сви ови облици рада су такође заступљени у ликовном образовању и васпитању. Постоје још неки облици рада који се примењују у образовно-васпитном раду (екскурзије, домаћи рад...), али у овом раду бавићемо се једним од основних облика рада. То је управо групни облик рада и његов социјално–васпитни подстицај у настави ликовне културе (Филиповић, 2016).

Групни облик рада

Појам групе дефинишемо као скуп људи који поседују заједничке циљеве, међузависност, социјалну организацију, потребе, интеракцију и сарадњу. Пошто структуру групе обично чине различите улоге, вођство, скуп правила и норми, уочавамо да чланови групе комуницирају и у интеракцији су, и ту су да обаве одређене задатке или постигну циљеве. Теоријска основа оваквог рада налази се у социјалној психологији и теорији малих група, која каже да појединци различите задатке боље решавају у групи.

Групни облик рада своју примену налази у настави свих наставних предмета. Овај облик рада погодује развијању другарства и социјалне личности. Његова суштина се састоји у томе да се наставни процес унутар ученичког колектива повремено одвија у мањим групама ученика који самостално раде на одређеним задацима, а након тога наставника и цео колектив упознају са резултатима свог рада. Свака група има, дакле, свој садржај рада и свој радни задатак.

Методичари наставни рад у којем доминира рад у групама обично описују кроз три темељне етапе или фазе рада:

- Уводни део (договор о раду) - заједнички је за све ученике;
- Главни део рада (рад у групама) - одвија се као самосталан рад ученика у групама;
- Завршни део (уопштавање) - обухвата групни извештај и расправу о радовима у одељењу, као и наставникова додатна тумачења.

Према Карлаварису, овај облик рада се користи када једна група ученика може колективно да ради ликовни рад на неку задату тему. На овај начин се могу радити разноврсни задаци из примењене уметности, вајарски задаци, као и радови на уређењу школе. Обично су то већи пројекти који захтевају ангажовање групе (три или више учесника), дакле, рад на већем формату припрема и изводи група ученика (Карлаварис, 1984). Тиме ћемо се опширније бавити у овом раду.

Циљеви и функције групног облика рада

Применом групног облика рада подстичу се добри социјални односи, способност за рад у групи, стиче се самопоуздање... Један од првих и основних циљева примене оваквог облика рада јесте само оспособљавање ученика да раде и делују у групи. Зато је неопходно, од најранијег школског узраста оспособљавати ученике за овакав облик рада. Да би се успешно обавио одређени задатак, ученици су принуђени да комуницирају међусобно, износе своје мишљење, увежбавају самокритику и оспособљавају се да аргументују критику. Да би оваква форма рада давала резултате, неопходно је да и учитељ и ученици знају своје улоге. Овај облик рада је најзахтевнији од свих облика у настави, и да би се адекватно примењивао потребна је велика посвећеност и припрема наставника, који има веома захтеван задатак и мора бити свестан да је његова улога у процесу рада – модератор. Ученици имају другачије тежње. Желе опуштенију атмосферу, да створе пријатељске

групе, у групи се осећају као да нису у потпуној контроли учитеља, осећају већи степен слободе. Групни облик рада има своја правила која се односе и на ученике и веома је важно да та правила буду испоштована због ефикасног функционисања групе. Симеуновић и Спасојевић наводе неколико правила која учитељ треба да објасни ученицима како би их увео у рад ове форме:

- да су одговорни најпре за свој рад, а онда и за рад групе,
- да, уколико им нешто није јасно или се са нечим не слажу, кажу то јасно члановима своје групе,
- да је потребно изабрати вођу који ће имати комуникацију са наставником и осталим групама,
- да је потребно да своје задатке извршавају на време,
- да треба да се припреме и прикажу резултате свог рада осталим групама и наставнику (Симеуновић и Спасојевић, 2009).

У групном облику рада потребно је да се избегава наставниково посредовање између наставног садржаја и ученика. Тиме група преузима задатак да обави наставникову улогу да савладавању тешкоће. На тај начин се ученици боље припремају за самосталан рад ван школе.

Социјално–васпитни утицај групног облика рада

Ликовно васпитање, као и сваки предмет, има опште васпитне задатке који се односе на опште способности као што су: интелектуални и емоционални развој, посматрање, моторичка спретност, еманципација личности, свест о сопственом бићу. Креативни рад у настави ликовног васпитања је начин на који можемо те задатке и остварити. Када ученик стекне свест о себи и својим потребама, то води до одређеног односа према свету и другим људима. На тај начин се утиче на социјални развој личности. Групни облик рада сада видимо као, логично, један од најлакших начина да се тако нешто постигне. Он повезује учење са усвајањем одређеног начина понашања и, у социјално-васпитном аспекту, свакако има предност у односу на такмичарско или индивидуално учење.

Када је група правилно формирана и када се ученици навикну на овај начин рада, исход је тада атмосфера која подстиче позитивне интеракције. У групи се стварају ситуације које појединце подстичу на успех. Развија се кооперативност, заједнички мотиви за успешно решавање задатака, пријатељски односи засновани на узајамном поверењу и подршци.

Карлаварис наводи: „Колективни рад доприноси подстицању дечјих стваралачких способности, јачању самопоуздања, развијању осећања вредности код ученика који иначе нису задовољни својим радом. Он омогућава да ученици стичу и изоштравају критеријуме, да цене рад другог и да схватају значај појединости за целину. Нарочито се мора указати на развијање сарадње, дружељубља и поноса што се заједнички постигао тако уочљив, велики резултат“ (Карлаварис, 1987).

Сарадња такође подстиче комуникацију. У малим групама ученици дискутују, формулишу своје идеје и супротстављају гледишта. Током међусобне интеракције јављају се нове идеје које доводе до успешног решавања задатака. У оваквим ситуацијама ученици преузимају одговорност за свој рад и дају свој допринос тиму који тежи истом циљу, а да би постигли тај циљ, чланови групе зависе једни од других. Дакле, подстиче се позитивна међузависност. На овај начин ученици стичу самопоуздање и развијају свест о свом месту у друштвеним оквирима.

Поступци групног облика рада у ликовној култури

Колективно можемо приступити и теоријским и практичним задацима. У теоријском раду то може бити: заједничка анализа ликовних дела, критичка анализа уређења школског простора, упознавање значајних споменика културе. У практичном раду свакако имамо већи избор: израда новогодишњих украса, маски за карневал, костима за представу. Према Карлаварису постоји и „облик рада који има веома креативну функцију, а то је колективни рад већег формата на слици или неком другом погодном ликовном подручју. То је обично организација активности сложенијих по

карактеру: ликовно обликовање сценографије, извођење мурала на зиду, декорисање простора, уређење дворишта, разноврсни задаци из примењене уметности (мозаик, ткање, штампање листа), вајарски задаци“ (Карлаварис, 1984).

Током изучавања ове теме, учили смо да се на овај начин често реализују радови на уређењу школског дворишта. Наредне фотографије приказују рад припремне предшколске групе на уређењу дворишта. Ово је један пример добре праксе, где се види да су се деца бавила и рециклажом, и где су касније од аутомобилских гума настала веома инспиративна и функционална места за игру. Групни облик рада је веома погодан за овако велике пројекте и, уколико постоје услови, сваке године школско двориште може да добије нови изглед.

Израда заједничког паноа је идеална за примену групног облика рада, што можемо видети на следећој фотографији:

Слика 1 *Пут око Месеца*²

На овој фотографији је приказан пано који су радили ученици првог разреда на тему „Пут око Месеца“ користећи технику колажа. Сваки ученик је самостално радио превозно средство, а након тога су заједнички компоновали рад на великом формату.

Техника вајања пружа велике могућности за примену групног облика рада. Рад који приказује следећа фотографија може бити реализован на начин да сви чланови групе раде све, након тога заједнички компонују радове у виду изложбе. Ученици су били инспирисани посетом музеју и након тога су техником вајања правили древно посуђе од глине.

² Приватна архива из 2020. године

Слика 2 Земљани судови³

Преобликовање и спајање различитих материјала може да се претвори у читав пројекат и обухвати корелацију са осталим наставним предметима на више начина. Следеће фотографије приказују рад у групи на веома интересантну тему. Током изучавања садржаја о вулканима група је имала задатак да направи и ослика вулкан. Након завршених ликовних радова уследио је експеримент који је верно приказао ерупцију вулкана. Наредне фотографије приказују један добар пример међупредметне корелације ликовне културе и Природе и друштва.

³ Приватна архива из 2019. године

Слика 3 Вулкан⁴

И следећа фотографија представља практичан рад из области **преобликовања и спајања различитих материјала:**

⁴ Прицатна архива из 2017. године

Слика 4 Ракета⁵

Током овог пројекта деца су уживала у играликим активностима и уједно радила један веома значајан посао – рециклирали су материјал. Користили су полуобликовани и отпадни материјал (кутије, чепове, делове неких апарата...). Бавили су се преобликовањем и спајањем различитих материјала упознајући ликовно подручје – вајање. Њихови радови односили су се на преобликовање различитих материјала. Једна група је правила инструмент – табле за ракету, друга је састављала грађу ракете од разних кутија, трећа је била задужена за естетски изглед ракете, четврта група је повезивала прикључке од различитих делова машина и апарата.

У наведеним примерима се може приметити да је рад у групи реализован на више начина. Према Карлаварису, постоји више поступака који се могу примењивати у раду једне групе на одређеном задатку. Ти поступци су:

1. На основу скице преноси се цртеж на велики формат, а свако дете ради само један део који компонује са суседним, имајући у виду боје и облик осталих делова.
2. Сваки члан групе самостално ради одређену тему, а после тога се заједнички компонује велики пано од појединих радова.
3. Група ученика на основу скице реализује рад великог формата директно на зиду или пану, тако да сви раде све. Управо овај начин рада доприноси способности деце да се организују, да међусобно деле задатке, да знају како треба да тече рад, а тако се постижу и васпитни и ликовни циљеви (Карлаварис, 1987).

⁵ Приватна архива из 2020. године

Уређивање **амбијента/сценског простора** пружа велике могућности и прилику да се примени колективни рад. Овде може, кроз корелацију са српским језиком, доћи до драматизације одређеног текста и ученици би могли бити мотивисани за израду сценографије, костима, маски. Ученицима се може показати пример израде маске, костима, сценографије, затим групе могу добити различита задужења, на пример: једна група израђује костиме, друга сценографију, трећа маске... То се све може реализовати у групи.

Овај облик рада често се користи приликом **илустрације** неког текста. Илустрација је ликовно стварање које се инспирише неким текстом, филмом или позоришном представом. Текст деци служи као извор доживљаја и подстицаја на ликовно стваралаштво. Илустровањем неке бајке развија се код ученика машта, ако желимо да ученици вежбају покрет и динамичност, то ћемо постићи неким акционим текстом. „Поетска реч у стиховима песника, у причама и бајкама, саставни је део естетских доживљаја и подстицаја на ликовно стваралаштво“ (Филиповић, 2016).

Предности и недостаци групног облика рада

Према Хаснићу (2017), бројне су предности групног облика рада као вида сарадничког учења. Оваква настава повезује учење са усвајањем одређеног начина понашања и тако обавља широк спектар васпитних задатака. Сараднички рад и учење свакако има предности у односу на индивидуално и такмичарско учење. Ученици су главни носиоци рада и тако се развија њихова индивидуална одговорност. Подстиче се позитивна међузависност, ученици се боље међусобно упознају што погодује другарству и социјализацији сваког појединца. Јавља се истрајност у извршавању задатака, а ученици сами регулишу темпо рада у складу са својим могућностима.

Колективни рад практичари сматрају и неекономичним, због сложености организовања рада и из разлога што већина школа нема организационо-техничке услове за рад, односно намештај који се брзо може прилагодити раду у групама. Посебно је тешко у почетку (и наставницима и ученицима), док ученици не стекну одређени ниво сналажљивости и вештина у оваквој организацији рада. Један од недостатака је и тај што већина садржаја није погодна за рад у групи. У одељењу такође постоје и појединци који воле да раде сами, који су индивидуалци. Овај облик рада захтева и дужи уводни део и велики утрошак времена уопштено, па оваквим радом треба обрађивати комплексне наставне садржаје (Хасанић, 2017, стр.5, према Томић и Осмић, 2005).

Закључак

Рад у групи заузима веома важно место у настави ликовне културе. Идеалан је за примену у великим одељењима јер је, у том случају, осталим облицима рада неизводљиво остварити квалитетну сарадњу. Изузетно је важно да групе добију јасне задатке како би умеле да се организују и самостално функционишу. Групни облик рада у комбинацији са индивидуалним, како је пракса показала, обезбеђује најбоље резултате јер се на овај начин развија воља ученика према раду и заједничким напорима ученици остварују успех своје групе. Неке од ситуација које се могу очекивати током рада у групи су исто тако и сукоби и доказивање, али то се временом превазилази и ствара се сарадничка атмосфера која обезбеђује продуктиван рад. Рад у групи не треба да доведе до такмичарских ситуација јер се тако одељење дели. Да би се то избегло, састав групе је потребно мењати у зависности од ситуације. Тако можемо смањити ризик од груписања, а уједно се гради сарадничка атмосфера и толеранција међу члановима групе. Веома је значајно формирање оптимистичког става детета према својим способностима. Ученици чији наставници често организују наставу на овај начин имају додатне могућности да стекну самопоуздање, социјалне вештине, елементе критичности, способност комуникације... Дете које ради у групи уочава важност свог доприноса у оствареним резултатима. Учитељи знају важност примене оваквог рада, свесни су да он доприноси вежбању социјалних вештина, као и вештина мишљења на вишим когнитивним нивоима, али је рад у групи и даље ретко практикован у настави. Да би се то променило, неопходна

је воља и спремност наставника да све припреми и осигура материјалне предуслове за овакав начин рада, али исто тако и воља и спремност ученика за сарадњу.

Литература

- Карлаварис, Б. (1984). *Методика наставе ликовног васпитања – за четврту годину педагошке академије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Карлаварис, Б. (1987). *Методика ликовног васпитања*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Миљковац, А. (2011). *Методика наставе ликовне културе*. Београд: Универзитет уметности.
- Симеуновић, В., и Спасојевић, П. (2009). *Савремене дидактичке теме*. Бијељина: Педагошки факултет.
- Филиповић, С. (2016). *Методика ликовног васпитања и образовања*. Београд: Факултет ликовних уметности.
- Рајић, Т. (2016). *Рад у групама*. Блог. <https://www.savremena-gimnazija.edu.rs/rad-u-grupama/> Преузето 9. 9. 2024.
- Хасанић, С. (2017). *Групни облик рада у настави*. Семинарски рад. <https://www.scribd.com/document/397927055/Grupni-Oblik-Rada-u-Nastavi>, Преузето: 8. 9. 2024.